

บทที่ 4

บทวิเคราะห์การเข้ามาของคนขอทานเขมร

ราชอาณาจักรกัมพูชาในอดีต เป็นผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองแห่งหนึ่งที่มีอิทธิพลครอบงำชนชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ดูใน เดวิด แชนด์เลอร์, 2543) โดยยังคงเหลือร่องรอยแห่งความยิ่งใหญ่ไว้ให้เห็นจากปราสาทนครวัด นครธม ดังนั้นประชาชนผู้เป็นเจ้าของและอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินนี้ จึงน่าจะมีแต่ความสมบูรณ์พูนสุขและมีสภาพชีวิตที่สงบสุข

หากแต่ในความเป็นจริงราชอาณาจักรกัมพูชาที่เคยยิ่งใหญ่ ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบคอมมิวนิสต์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐสภา มีคณะรัฐมนตรี ภายใต้การนำของเจ้ารณฤทธิ์และนายฮุนเซ็น เป็นนายกรัฐมนตรีร่วมกัน หลังจากที่ยังคงการสหประชาชาติโดย UNTAC (องค์กรเพื่อการถ่ายโอนอำนาจให้แก่กัมพูชา) เป็นผู้เข้าไปจัดการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี พ.ศ. 2536 และได้ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจการตลาดแบบไทย มากกว่าสังคมนิยมแบบเวียดนาม หรือลาว เพราะขณะนั้นระบบเศรษฐกิจการตลาดกำลังเฟื่องฟูทั่วโลก (เจียน ชีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, 2543: 185) กัมพูชากลับถูกจัดให้เป็นประเทศที่ยากจนที่สุดอันดับที่ 140 ของโลก จากข้อมูลของ World Bank¹ พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 กัมพูชามีรายได้ประชากรประมาณ 310 ดอลลาร์ต่อปี (ของไทย 2,190 ดอลลาร์ต่อปี) และมีประชากรที่พิการมากที่สุด (สงวน สหวงษ์, 2535:171) ประชาชนเจ้าของแผ่นดินนี้ต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความเดือดร้อนทุกข์ยากอย่างแสนสาหัส เพราะโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของกัมพูชาถูกทำลายยับเยินจากภัยสงคราม — สภาพการณ์เช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเริ่มตั้งแต่ยุคสมัยแห่งการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก และการที่เวียดนามได้ส่งกำลังเข้ารุกรานกัมพูชาและยึดกรุงพนมเปญเอาไว้ ยิ่งไปกว่านั้นความขัดแย้งทางการเมือง และการแย่งชิงอำนาจภายในประเทศ ก็เป็นอีกสาเหตุที่สำคัญที่ส่งผลกระทบจนเกิดเป็นปัญหาสังคมภายในประเทศ โดยเห็นได้จากการที่สำนักข่าวเอพี (Associated Press) “ได้แพร่ภาพข่าวชาวบ้านที่อยู่ในกรุงพนมเปญเมืองหลวงของประเทศ กำลังตกเป็นเหยื่อของการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำทางอำนาจของกัมพูชา ในการสร้างแรงกดดันซึ่งกันและกัน เพื่อต่อรองตำแหน่งทางการเมือง และที่นั่งในคณะรัฐบาลชุดใหม่ที่ยังไม่ลงตัว ซึ่งถือเป็นการประจานความต่ำช้าของชนชั้นนำทาง

¹ ดูรายละเอียดใน http://www.worldbank.org/cgi-bin/sendoff.cgi?page=%2Fdata%2Fcountrydata%2Faat%2Fkhm_aag.pdf

อำนาจของกัมพูชาให้ประชาคมโลกได้รับรู้ไปทั่วโลก ขณะที่ประชาชนชาวกัมพูชากำลังประสบความยากจน และอดอยาก” (วิทยา สุจริตชนารักษ์, 1998 อ้างใน อุกฤษณ์ ปัทมานันท์, 2542: 137) สภาพของสังคม กัมพูชา การเมือง ความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ ในประเทศกัมพูชา จึงเป็นประวัติศาสตร์ที่สร้างความ บอบช้ำให้แก่ประชาชนเจ้าของแผ่นดินมาโดยตลอด ส่งผลให้ประเทศกัมพูชาในสายตาของชาวโลกเป็น ประเทศที่มีแต่ความยากจนและต้องการความช่วยเหลืออย่างมหาศาลเป็นการเร่งด่วนนายกรัฐมนตรีนูนเซ็น ซึ่งเป็นผู้นำประเทศจึงต้องเดินทางไปเจรจากับประเทศกลุ่มผู้บริจาคเงินเพื่อขอความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ประเทศแถบยุโรป ฝรั่งเศส อังกฤษ ในการฟื้นฟูพัฒนาประเทศในด้าน ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน ถนน ท่อน้ำประปา รายได้ที่เข้าประเทศส่วนใหญ่จึง ได้จากการบริจาคมั่นเอง (คูใน ยุทธยง ลิมลิสวาทิ, 2546)

นอกจากนี้แล้ว ผลของการรบราฆ่าฟันกันเป็นเวลานานนับสิบปี ยังได้ก่อให้เกิดเป็นปัญหา สังคมติดตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโสเภณี โจรผู้ร้าย และปัญหาคนขอทาน ที่สามารถพบเห็นได้ โดยทั่วไปในประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา “คนขอทาน” ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นผลมา จากความยากจน และปัญหาทางด้านโครงสร้างของประชากรกัมพูชาที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยผลจาก การสำมะโนประชากรอย่างเป็นทางการเมื่อต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2541 พบว่า มีประชากรเหลืออยู่ ประมาณ 11.4 ล้านคน (General Population Census of Cambodia 1998: Final Census Results, 1999: 8; hereafter cited as “General Population Census 1998”, 1999: 6 อ้างใน เจียน ชีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, 2543: 50) ขณะที่อัตราการเกิดของประชากรอยู่ที่ 5.2 เปอร์เซนต์ นับว่าเป็นอัตราที่สูงที่สุดในภูมิภาคนี้ รองจากประเทศลาว ถือว่าไม่สมดุลกับพื้นที่ประเทศที่มีเพียง 181,035 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นดิน 176,520 ตารางกิโลเมตร และพื้นน้ำ 4,515 ตารางกิโลเมตร² ซึ่งเป็นพื้นที่ประเทศที่เล็กที่สุดในคาบสมุทร อินโดจีน (เพ็งอ้าง, 2543: 6) ที่สำคัญประชากรกัมพูชาที่เหลือส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี คิดเป็น 42.8% ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2541 หมายความว่าคนที่อยู่ในวัยทำงานจะเหลือน้อยมาก เมื่อไม่นับคนที่ อายุต่ำกว่า 15 ปี และคนที่มียุเกิน 60 ปี คือประมาณ 5,959,019 คน ในปี พ.ศ. 2541 หรือประมาณ 6 ล้าน คนในปี พ.ศ. 2542 ในจำนวนนี้เมื่อไม่นับคนว่างงาน (ซึ่งมีอยู่ประมาณ 5.3%) แล้ว 77.5% ทำงานอยู่ใน

² เอกอัครทูตกัมพูชาประจำประเทศไทย อุง เจียน (Ung Sean) ได้เขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ The Nation ให้แก่ตัวเลข จำนวนพื้นดินของกัมพูชาให้ถูกต้องกว่า 181,035 ตารางกิโลเมตร ดู The Nation, February 12, 2000, A4 อ้างใน เจียน ชีระวิทย์ และ สุณัย ผาสุข, 2543: 6)

ระบบเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน คือ เกษตรกรรม จับปลา ล่าสัตว์ และทำป่าไม้ (General Population Census, 1998: 20, 22, 30 อ้างใน เฟิงอ๋าง, 2543: 57)

ภาวะสงครามทำให้ประชากรกัมพูชามีอายุขัยโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ประมาณ 52 ปีในปี พ.ศ. 2537 (ของไทย 69.5 ปี) 54 ปี ในปี พ.ศ. 2541 เกือบครึ่งหนึ่งของประชากรมีอายุต่ำกว่า 14 ปี ในปี พ.ศ. 2541 ประชากรกัมพูชาที่มีอายุ 0-19 ปี มี 54.6% ของประชากรทั้งหมด เพศชายมากกว่าเพศหญิงในอัตราส่วน 1.02 : 1 ผู้ที่อายุสูงกว่า 14 ปีขึ้นไป เพศหญิงมีสัดส่วนมากกว่าเพศชาย (Economic Intelligence Unit, 1999: 11 อ้างใน เฟิงอ๋าง, 2543: 54)

เมื่อทั้งประเทศเหลือแต่เด็กและผู้หญิง ชายฉกรรจ์ซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ได้ล้มตายไปจากการทำสงครามที่ยืดเยื้อ หรือไม่กี่ทศวรรษ จึงทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของประเทศได้ดั้งเดิม อีกทั้งการผลิตข้าวในกัมพูชามีปัญหาและข้อจำกัดมากมาย ที่สำคัญที่ดินที่สามารถใช้ในการเพาะปลูกได้บางส่วนถูกทิ้งร้างเอาไว้โดยไม่ได้ทำประโยชน์ เพราะที่ดินเหล่านี้อยู่ในเขตที่ไม่ปลอดภัย รวมทั้งปัญหากับระเบิดที่ยังไม่ได้กู้ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2542: 137-138) เราอาจจะสรุปได้ในเบื้องต้นว่า ด้วยเหตุดังกล่าวเป็นเหตุที่ทำให้ประชากรกัมพูชาที่เหลืออยู่ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้หญิง คนแก่ และคนพิการ ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แม้กระทั่งยอมผันตนเองไปเป็น “คนขอทาน” นั่นเอง

ผลของสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชา มิได้ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและความมั่นคงภายในประเทศเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อประชาชน และความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันอย่างที่มีอาจเลี้ยวได้ นั่นคือ “ประเทศไทย” ซึ่งมีพรมแดนติดกับกัมพูชยาว 798 กิโลเมตร (เจียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, 2543: 170) ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนชาวกัมพูชานับหมื่นคนซึ่งทะลักเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อหลบหนีจากการสู้รบ และความอดอยาก โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาเพื่อแสวงหารายได้ด้วยการขอทานในประเทศไทยซึ่งมีเป็นจำนวนมากดังที่ได้นำเสนอไว้แล้วในบทที่ 3

ดังนั้น ในบทนี้จึงศึกษาสภาพวิถีชีวิตของคนขอทานเขมรที่เข้ามาหารายได้ในประเทศไทย รวมทั้งเหตุจูงใจและกลไกที่ทำให้คนขอทานเขมรเข้ามาหารายได้ในประเทศไทย สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้ามาของพวกเขาเหล่านั้น โดยใช้การศึกษาปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (Push and Pull Factor) จากประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ

สัมภาษณ์ ประกอบกับการอธิบายถึงสภาพวิถีชีวิตในกรุงเทพมหานครเทียบกับชีวิตขณะที่อยู่ในประเทศของตน ดังต่อไปนี้

4.2 ปัจจัยที่นำไปสู่การเข้ามา

การตัดสินใจเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยของขอทานเขมร เป็นผลที่เกิดจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (Push and Pull Factors) ของประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง ซึ่งปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางบวกกับปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางคือประเทศไทยนั้น จะเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาหารายได้ของคนขอทานเขมร ในทางกลับกันปัจจัยผลักดันจากประเทศไทยและปัจจัยดึงดูดจากประเทศต้นทางคือกัมพูชา จะเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยดึงมิให้คนเขมรข้ามแดนมาหารายได้ในประเทศไทย จากการวิเคราะห์สถานการณ์โดยรวมแล้ว สามารถสรุปปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันต่างๆ ได้ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยผลักดันจากประเทศกัมพูชา

1) “ความยากจน” หรือ “ความอยากรมี”

ความยากจน ไม่มีเงิน ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้เป็นเหตุผลสำคัญประการแรกที่ขอทานเขมรทุกคนล้วนแต่บอกว่าเป็นเหตุจูงใจทำให้พวกตนต้องมาทำงานหาเงินในประเทศไทย ส่วนใหญ่บอกว่าอยู่ที่บ้านยากจนไม่มีรายได้อะไร อดอยากมากไม่มีอะไรจะกิน อย่างเช่นชายชาวเขมรผู้หนึ่งซึ่งทำงานเป็นคนงานในโกดังเก็บข้าวสารกลางชุมชนจัดสรรอาจารย์สุนทร มองว่า การจากบ้านเกิดในจังหวัดพระตะบองมาทำงานที่นี่ทำให้ชีวิตดีขึ้น

“อยู่บ้านไม่มีงานทำ หากินลำบากก็เลยมานี่ แยกข้าวสาร พอเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียได้สบายหน่อย 300 บาทนี่เลี้ยงลูก 6 คนเลย เก็บไว้ได้ 100 ใช้จ่าย 200 บาท คิดอยากจะทำที่นี่ให้นานๆ อยากให้ลูกๆ เข้าโรงเรียนภาษาไทย เวลาโตไปจะได้หางานทำง่ายหน่อย เพราะที่นั่นหาไม่ค่อยมี”

หรือกรณีขอทานหญิงรายหนึ่ง แม้จะมาจากเสียมเรียบเมืองซึ่งเป็นเขตที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว อันเป็นผลมาจากเป็นที่ตั้งของนครวัดนครธม ซากแห่งอารยธรรมที่ชาวโลกรู้จัก ถึงกับมีบางคนพูดว่า “See Angkor and Died” คือเมื่อเห็นเมืองพระนครแล้วก็ตายได้ อย่างสงบ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ในเมืองนี้ก็ยังคงยากจน เด็กนักเรียนหลายคนไม่มีอาหารกลางวัน

รับประทาน ครูที่โรงเรียนไม่ได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลมาแล้ว 4 เดือนติดต่อกัน ขณะที่เด็กขทานบางคนอยากได้เงินเพื่อไปรักษาพ่อแม่ที่ป่วย แต่บางคนต้องการเงินเอาเงินไปใช้หนี้ให้กับครอบครัว ซึ่งกรณีนี้พบว่ามีความเหมาะสมเนื่องจากพ่อแม่ของเด็กส่วนใหญ่นิยมเล่นการพนัน³ แต่บางคนก็มีเหตุผลเฉพาะตัว เช่นกรณีของเด็กชายชาวเขมรรายหนึ่งอายุ 17 ปี บอกว่าอยากหาเงินเก็บเอาไว้แต่งงานมีครอบครัว ในสังคมของชาวเขมร หากเกิดในครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะดีเมื่อแต่งงานแล้วจะมีการแบ่งทรัพย์สินให้ลูกไปปลูกบ้านอยู่เอง ทั้งนี้ผู้ชายเป็นฝ่ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิงแต่แยกห่างจากพ่อแม่ หากมีความจำเป็นฝ่ายหญิงอาจไปอยู่บ้านฝ่ายชายก็ได้ มรดกที่เป็นที่นาที่ไร่จะแบ่งให้ทั้งลูกสาวและลูกชาย สำหรับลูกชายส่วนใหญ่จะได้มอเตอร์ไซค์เป็นมรดกเพิ่มเติมจากที่นาถ้าพ่อแม่สามารถจัดหาให้ (เทียมจิตร พวงสมจิตร, 2544: 150) เห็นได้ว่า มอเตอร์ไซค์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นค่านิยมใหม่และเป็นยอดปรารถนาของวัยรุ่นชาวกัมพูชา ถึงขนาดกลายเป็นมรดกที่พ่อแม่ต้องพยายามหาซื้อมาให้ลูกชายนอกเหนือไปจากที่นาสำหรับทำกิน

ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เมื่อหาเงินได้จะส่งกลับไปให้ครอบครัว มีหรือคาดหวังว่าจะกลับบ้านไปพร้อมกับเงินก้อนหนึ่ง แต่เมื่อมองรายละเอียดคลึกลงไปแล้วพบว่าความยากจนที่พวกเขาอ้างถึงนั้นเป็นเหตุผลที่ผสมรวมอยู่กับความรู้สึกลอยๆ อยากรู้ อยากรู้อยากจะช่วยให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น นำเงินไปปลูกบ้านใหม่ ซื้อโทรทัศน์ เครื่องใช้ไฟฟ้า แม้รายได้ที่หาได้จากการทำงานในประเทศไทยอาจจะไม่มากนัก แต่การรู้จักใช้จ่ายขยันเก็บออมทำให้สามารถเก็บเงินส่งกลับไปให้ทางบ้านได้เป็นครั้งคราว เด็กบางรายให้ข้อมูลว่าครอบครัวมีงานทำอยู่แล้วถึงฐานะจะไม่ร่ำรวยแต่ก็ไม่ได้ขัดสนอะไรมาก แต่เหตุที่อยากเข้ามาเมืองไทยก็เพราะว่ามีรายได้ดี ไร้เดียงสา อัจฉริยะ และคณะ(2541) พบว่าการเป็นคนเร่ร่อนขทานทำรายได้ดีมาก บางรายทำรายได้ถึงเดือนละ 6,000 บาท โดยคนที่ตัดสินใจเข้ามาทำงานในกรุงเทพและจังหวัดใหญ่ๆ คาดหวังว่าจะได้รับค่าตอบแทนสูง เช่น หากขทานในต่างจังหวัดจะได้เงินวันละ 50 บาท ในขณะที่ทำงานในกรุงเทพจะได้ถึง 100 บาทต่อวันหรือมากกว่า คนที่เข้ามาโดยผ่านนายหน้าจะถูกหักเงินล่วงหน้าไปก่อน

³ ข้อมูลดังกล่าวได้จาก คุณสัญญา จันทร์ฉาย เจ้าหน้าที่องค์กร IOM ผู้ดูแลเด็กขทานเขมร ณ ศูนย์ดูแลเด็กเล็ก (Child Care) ตั้งอยู่ในสถานกักกัน กองตรวจคนเข้าเมือง โดยคุณสัญญากล่าวว่า “เด็กๆ เหล่านี้มีความสำคัญมาก อยากช่วยเหลือครอบครัว หลายๆ คนแล้วว่าพ่อแม่ของเป็นหนี้การพนัน จึงต้องช่วยทำงานหาเงินเพื่อใช้หนี้ ซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งของเด็กต่อครอบครัว โดยจะเห็นได้จากน้ำเสียงและสีหน้าที่เด็กๆ เหล่านั้นได้เล่าให้ฟัง”

เด็กขอลานบางรายชักชวนกันมาทำงานหรือหนีพ่อแม่มาทำงานเพราะอยากมีรายได้ อยากหาเงินเอง อยากเห็นเมืองไทย อยากซื้อของใช้ – ซื้อเสื้อผ้าได้เองตามที่เคยใฝ่ฝันอยากมีอยากได้ เป็นความใฝ่ฝันที่ไม่แตกต่างอะไรจากความอยากมี อยากลอง อยากเรียนรู้ อยากหาประสบการณ์ของเด็กวัยรุ่นทั่วๆ ไป เด็กบางรายที่ทำงานเก็บเงินได้แล้วก็ไม่ได้ส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวตน แต่นำเงินไปจับจ่ายซื้อของใช้ส่วนตัว เหตุผลที่กล่าวมาแล้วนั้นไม่แตกต่างอะไรจากเหตุผลที่มักจะได้ยินจนคุ้นหูเกี่ยวกับการอพยพเข้ามาขายแรงงานของคนไทยจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่อื่นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าความยากจนเป็นทุนเดิมเสริมแรงด้วยความต้องการทางด้านวัตถุเป็นแรงดึงดูดประการหนึ่งของความต้องการเข้ามาทำงานของแรงงานเด็กต่างชาติ ลักษณะเช่นนี้เป็นการคิดแบบนายทุนวัฒนธรรมบริโภคนิยมเริ่มแผ่เข้ามาในชุมชนชาวเขมร แม้กระทั่งในกลุ่มคนขอทานเขมรข้ามชาติที่เข้ามาแสวงหารายได้ในประเทศไทย ดังเช่นกรณีของนางแดงโม ศิริระทอง อายุ 40 ปี ขอทานหญิงชาวเขมร ที่มีโทรศัพท์มือถือใช้ และมีเงินปลอ่ยให้คนขอทานด้วยกันกู้ (www.kapook.com/hilight/news/11766.html - 101k) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลจากการกวาดล้างแก๊งขอทานบริเวณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2547 หลังได้รับการร้องเรียนว่า แก๊งขอทานดังกล่าวได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่มาเที่ยวชมองค์พระปฐมเจดีย์ ขอทานหญิงคนดังกล่าว มีนิ้วมือคุดทั้ง 2 ข้าง กำลังนั่งขอทานอยู่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ แขนซ้ายอุ้มเด็กผู้หญิงวัยประมาณ 2 ขวบไว้บนตัก กำลังง่วนคุยโทรศัพท์มือถือกับคู่สนทนา โดยใช้หัวไหล่ขวายกโทรศัพท์มือถือแนบกับหูคุยกันเป็นภาษาเขมร ถูกตำรวจจังหวัดนครปฐมจับกุม และได้ให้การรับสารภาพเป็นภาษาไทยอย่างชัดเจนว่า ลักลอบเข้ามาขอทาน ในเมืองไทยได้ ประมาณ 1 ปี ส่วนใหญ่ จะตระเวนขอทาน ไปตามแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม ส่วนเด็กที่อุ้มมาด้วยนั้น เป็นลูกสาวในไส้ ที่นำมาจากบ้านเกิด จังหวัดปอยเปต ประเทศกัมพูชา

สาเหตุที่ต้องมาขอทานในเมืองไทย เนื่องจากที่ประเทศเขมรอดอยากแร้นแค้น อีกทั้งคนไทยมีใจเมตตา เลยทำให้มีรายได้งาม ขอทานได้เฉลี่ยวันละ 500 บาท เมื่อรวมเงินได้เป็นก้อนจะปลอ่ยกู้ให้แก่ สมัครพรรคพวกที่เป็นขอทาน มาจากเมืองปอยเปตด้วยกัน กว่า 10 คน โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 20 ต่อเดือน ตอนนี้นำปลอ่ยกู้ไปแล้ว ประมาณ 20,000 บาท แก๊งขอทานที่เป็นลูกหนี้เป็นผู้หญิงล้วน ส่วนใหญ่จะพิการแขนขา แต่ละคนแยกย้ายกันขอทานตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพและปริมณฑล ทุกคนที่อยู่ในก้อนจะมีโทรศัพท์มือถือทุกคน ไว้สำหรับติดต่อกัน ส่วนมือถือของตน เป็นยี่ห้อโนเกีย รุ่น 5110

ระบบวัน-ทูกอด มีไว้สำหรับ โททวงเงินจากลูกหนี้ทั้งหลาย เพราะแหล่งหากินของแต่ละคนอยู่ห่างกัน ส่วนรายได้ทั้งจาก ปล่อยเงินกู้และขอทานจะส่งกลับ ไปให้ลูกที่เขมร

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารช่วยเปิดโลกให้กว้างขึ้นมองเห็นระดับชนชั้นและความแตกต่างทางเศรษฐกิจที่อยู่นอกเหนือไปจากสังคมตนเอง ทำให้เกิดการแสวงหารายได้จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชนของตน และคงเพิ่มจำนวนมากขึ้นเนื่องจากมีตัวอย่าง ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการแข่งขันกันดิ้นรนตัวเองให้ทัดเทียมกับเพื่อนบ้าน สิ่งเหล่านี้สวนทางกับชีวิตเดิมที่พออยู่พอกิน เพราะผู้คนจะมุ่งสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเอง

2) ความล้มเหลวที่เกิดจากการทำการเกษตรกรรมในประเทศต้นทาง

ตลอดระยะเวลาที่กัมพูชาได้มีพัฒนาการด้านเศรษฐกิจและสังคม นับตั้งแต่ได้รับเอกราชเป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวนากัมพูชาจำนวนมากต้องจำใจปล่อยให้ที่ดินของตน หลุดมือไป กลายเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน หรือแม้กระทั่งกลายเป็นประชาชนชนบทที่ขาดรากฐานจนแทบไม่เหลือความผูกพันใดๆ ต่อที่ดินอีกเลย โดยเฉพาะในช่วงยุคเขมรแดงปกครองประเทศ (พ.ศ. 2518-2522)

เขมรแดงจะสร้างระบบสหกรณ์ ยกเลิกทรัพย์สินส่วนบุคคล ศาสนา วัด และโบสถ์ ไม่มีประโยชน์สำหรับรัฐ พอลพตได้พูดถึงนโยบายของเขมรแดงไว้ในช่วง พ.ศ. 2521 ว่า

“เขมรแดงกำลังจะสร้างสังคมนิยมที่ไม่มีรูปแบบ เราจะไม่เลียนแบบใคร เราต้องการกำจัดชนกแดนที่เหลือมาจากอดีต ชาวนา 3 ล้านคนอพยพหนีภัยสงครามเข้าเมือง เราต้องให้พวกเขากลับไปอยู่ในชนบทเพื่อให้พวกเขามีปัจจัยการผลิต ซึ่งชนบทจะเป็นศูนย์รวมแห่งการปฏิวัติ”

ในยุคนี้มีการปลุกกระดมลูกชานอายุ 14-15 ปี มาติดอาวุธเป็นทหาร กองทหารเขมรแดงจึงมาจากชานาในชนบท และได้ปลุกฝังอธิบายทฤษฎีทางสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ให้แก่พวกเขาเด็กเหล่านี้ว่า ผลพวงของความยากจนของชานาเขมรจึงเกิดจากชนชั้นนายทุนและพวกของคณรวยในเมือง คนในเมืองทำให้กัมพูชาเป็นทาสของจักรวรรดินิยมอเมริกา

ความตึงเครียดทางสังคมในชนบทระหว่างชานาฐานะดีและประชาชนที่ยากจน จึงหลีกเลี่ยงได้ยาก ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่ประสิทธิภาพการผลิตยังต่ำมาก ปรัชญาการณที่ไม่สมควรจะเกิดขึ้นในกัมพูชาก็เกิดขึ้น นั่นคือ การขาดแคลนอาหาร แต่ในความจริงแล้วปัญหาการถือครองที่ดิน ไม่ใช่ปัญหาร้ายแรงมากนักในกัมพูชา แต่สิ่ง

ที่เพิ่มความตึงเครียดทางสังคมคือปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการที่ชาวนาขาดทุนดำเนินการ และต้องไปกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่สูงครีจากนายทุนเงินกู้ที่มักจะให้แก่เจ้าของที่ดิน หรือไม่ก็พ่อค้าที่ส่วนใหญ่หรือแทบจะทั้งหมดเป็นชาวจีน (ดูใน ชีระ นุชเปี่ยม, 2542)

ความยากจนที่เกิดขึ้นกับคนเขมรมีปัจจัยเกี่ยวข้องที่เกิดจากการทำการเกษตรที่ล่าช้าลง วิธีการผลิตที่ต้องผูกพันกับปัจจัยสภาพภูมิอากาศซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ได้นั้น ก็เป็นปัจจัยอีกประการที่ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่สามารถสนองต่อความต้องการของประชากรชาวเขมรได้ เพราะหากปีใดชุมชนต้องประสบกับภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ฯลฯ ผลผลิตก็จะไม่เพียงพอแก่การบริโภคในครัวเรือน ดังเช่นในปี พ.ศ. 2541 ก็มพู่ชาประสบกับภาวะฝนแล้งอย่างหนัก (อาจจะเหตผลที่ทำให้คนขอทานเขมรอพยพเข้ามาในกรุงเทพมหานครจำนวนมาก ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2542) ระบบชลประทานก็ยังล่าช้า ไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาจากภาครัฐ ขาดแหล่งน้ำเพื่อใช้เพาะปลูกขามขาดแคลน ผลผลิตข้าวเพิ่มเพียง 0.4% ขณะที่ช่วงปี พ.ศ. 2537-2541 เพิ่ม 6.5% โดยเฉลี่ย (Economic Intelligence Unit, 1999-2000: 19 อ้างใน เขียน ชีระวิทย์ และสุนัย ผาสุก, 2543: 79) ในบางปีต้องเผชิญหน้ากับปัญหาน้ำท่วมทำลายผลผลิตอยู่เสมอ ขาดปุ๋ย และยากกำจัดศัตรูพืช ทำให้คนส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกรทำนาเป็นอาชีพหลักไม่สามารถปลูกข้าวให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในครัวเรือน⁴ ความเดือดร้อนดังกล่าวสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนจากความมั่งหวัง ของคนขอทานเขมรที่กล่าวว่าตนอยากทำงานหาเงินไปซื้อปุ๋ยให้ครอบครัวใช้จะได้ทันสมัย หรืออยากจะซื้อควายให้พ่อแม่ทำนา

การทำนาข้าวในกัมพูชาประมาณ 85% ยังต้องอาศัยฝนธรรมชาติ ที่เหลือเป็นที่ราบต่ำที่อาศัยระบบชลประทานซึ่งไม่ได้รับการส่งเสริมมากนัก ผลผลิตต่อไร่ก็ยังต่ำเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน (1.8 ตันต่อเฮกตาร์⁵ ในปี พ.ศ. 2540) พื้นที่ทำนาข้าวในกัมพูชามีประมาณ 2.5 ล้านเฮกตาร์ (ประมาณ 83% ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด) เกือบเกี่ยวข้าวได้ประมาณ 2.5 ล้านตัน เพียงพอแก่การบริโภค (เพ็งอั้ง, 2543: 82) รัฐบาลส่งเสริมการทำนาเพราะเป็นส่วนสำคัญของความมั่นคงด้านอาหาร เห็นได้จากเมื่อปี พ.ศ.

⁴ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมจาก นาริสา เดชสุภา, 2544. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านบริเวณทะเลสาบเขมร. เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องประวัติและพัฒนาการชุมชนหมู่บ้านบริเวณริมทะเลสาบเขมร. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵ เฮกตาร์ (hectare) หน่วยพื้นที่ที่เท่ากับ 100 ares หรือ 10,000 ตารางเมตร หรือ 2.471 เอเคอร์

2526 รัฐบาลได้แบ่งที่นาให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนทำกินกันเองในจำนวนเท่าๆ กัน⁶ (เทียมจิตร พ่วงสมจิตร, 2544: 149)

บริเวณทำนามากที่สำคัญได้แก่ในจังหวัดพระตะบอง เสียมเรียบ และบันทายมีชัย ซึ่งอยู่ใกล้กับภาคอีสานของไทย ฤดูทำนาก็ใกล้เคียงกับประเทศไทย เกือบเกี่ยวในปลายปี บางทีอาจจะต่อเนื่องถึงเดือนกุมภาพันธ์ ชาวเขมรเกือบทั้งหมดยังทำนาเพียงปีละครั้ง ภาวะสงครามทำให้คนทำนาลดลง และมีการอพยพย้ายถิ่นเพราะการสู้รบทำให้การทำนาไม่ล่อยได้ผล ทำให้ต้องนำเข้าข้าวปีละมากๆ เมื่อกัมพูชา กลับคืนสู่ภาวะสันติภาพ แม้บริเวณทำนาข้าวจะยังไม่กว้างเท่าระดับก่อนสงคราม แต่ผลิตผลค่อยๆ ล้าหน้าสถิติเก่า เพิ่มจาก 2.2 ล้านตันในปี พ.ศ. 2537 เป็น 3.4 ล้านตันในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งก็เพียงพอแก่การบริโภคแล้ว (Economic Intelligence Unit, 1999-2000: 33; Kenneth Watts, et al., op.cit, p.27; Data Bank on Asia Countries: Cambodia: 17 อ้างใน เขียน ชีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, 2543: 82)

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า การปกครองท้องถิ่นของประเทศกัมพูชาที่ขึ้นอยู่กับอำนาจวินิจฉัยของผู้นำท้องถิ่นได้ส่งผลให้ชาวบ้านอาจถูกหักภาษีข้าวสูงถึง 20-30% ตามแต่ที่ผู้นำท้องถิ่นจะพิจารณาเห็นสมควร

3) ความเข้มงวดของผู้ปกครองท้องถิ่นและความไม่สงบของบ้านเมือง

ประเทศกัมพูชามีสงครามภายในประเทศเกิดขึ้นเรื้อรังเป็นระยะเวลานาน แม้สถานการณ์การสู้รบต่างๆ เริ่มสงบลงในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ ยังพบว่าการปกครองภายในประเทศยังมีความเข้มงวดกดขี่ มีการลงทัณฑ์ที่รุนแรงเฉียบขาด โดยหวังผลที่จะทำให้ผู้กระทำผิดรู้สึกสำนึก และไม่เป็นแบบอย่างของผู้อื่น⁷

⁶ ความเปลี่ยนแปลงเรื่องการถือครองที่ดิน แม้ว่าโดยหลักการที่ดินจะเป็นของรัฐทั้งหมด แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็ยอมให้มีการถือครองทั้งโดยกลุ่มและครอบครัว แนวโน้มที่เห็นได้ชัดคือ โดยพฤตินัยที่ดินค่อยๆ เปลี่ยนมาถูกถือครองโดยเอกชนมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะโดยครอบครัวชาวนาที่ทำการผลิตทางการเกษตร ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 เมื่อรัฐบาลฮุนเซนประกาศใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ การถือครองที่ดินก็ได้รับการยอมรับให้กระทำโดยถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนั้น รัฐยังยอมรับสิทธิถือครองที่ดินที่เป็นมรดกตกทอดอีกด้วย (ชีระ เขียม, 2542: 136)

⁷ จากการสัมภาษณ์ พ.ต.ท. ประทีภย์ จึงตระกูล สารวัตรด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 ได้ให้ข้อมูลว่า “เวลาที่จับกุมแรงงานต่างด้าวชาวเขมรถูกปล่อยเข้าเมืองได้ ก็จะมีกักกันตัวบุคคลเหล่านั้นก่อน และจะมีการดำเนินการส่งตัวให้แก่ทางรัฐบาลเขมรในเวลาต่อมา โดยจะทำการส่งตัวกัน ณ บริเวณด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศนั่นเอง ทั้งนี้เมื่อทางเขมรรับไปก็จะทำการทำร้ายร่างกายทรมานผู้อพยพผิดกฎหมายเหล่านั้นอย่างรุนแรงในทันที ต่อหน้าผู้สัญจรผ่านไปมาบริเวณนั้น”

แรงงานจากเขมรทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่ถูกส่งกลับคืนประเทศจะถูกปรับเป็นเงินจำนวนมากและถูกลงโทษ แต่
ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการเดินทางออกจากประเทศของแรงงานเหล่านี้ได้ นอกจากนี้แล้วสถานการณ์การสู้รบ
ในกัมพูชายังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่ได้ยุติการสู้รบอย่างแท้จริง ในระหว่างการเก็บข้อมูลของการวิจัย
ครั้งนี้ยังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นภายในประเทศกัมพูชาและตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องด้วย
เกิดเหตุชาวบ้านในกรุงเทพมหานครได้บุกเผาสถานทูตไทยในกรุงเทพมหานคร บุกปล้นสะดมเผาทำลายร้านค้า
สำนักงานบริษัท โรงแรมที่เป็นของคนไทยเมื่อตอนหัวค่ำของวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 เมื่อตรวจสอบถึง
สาเหตุพบว่า หนังสือนิตยสาร รัศมีอังกฤษ ที่ชาวบ้านอ่านตามสองข้างถนนในกรุงเทพมหานคร ได้นำเขียน
เขียนข่าวว่าคาราสาวของไทยพุดจาลบลูกคูหมีนคนเขมร จนสามารถปลุกกระแสชาตินิยมชาวเขมรให้เผา
โรงแรม บริษัทห้างร้านของคนไทยอย่างย่อยยับ เห็นได้ว่าอิทธิพลของข่าวลือ และการลือข่าว ส่งผลให้เกิด
การปิดด่านพรมแดนอรัญประเทศชั่วคราว

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็คือ “อำเภออรัญประเทศ” ซึ่งเป็นเมือง
ชายแดนติดกับตำบลปอยเปต ประเทศกัมพูชา ทางด้านทิศตะวันออกสุดของจังหวัดสระแก้ว จุดผ่านแดน
อรัญประเทศเป็นด่านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงที่สุดประมาณ 6,000 ล้านบาท
ต่อปี (คูใน วัชรวิทย์ พุ่มทองและคณะ, 2545: 64-67; วัชรวิทย์ ยงศิริ, 2547: 55-91) โดยมีตลาดโรงเกลือเป็นจุด
ดึงดูดที่สำคัญ และยังเป็นจุดผ่านแดนที่นักท่องเที่ยวนิยมใช้เป็นเส้นทางผ่านไปอังกฤษ วัด นครธรรม ประเทศ
กัมพูชา นอกจากนี้แล้วยังเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวทั้งจากประเทศไทย และหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียน
เข้าไปแสวงโชคในบ่อนคาสิโน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองปอยเปต ประเทศกัมพูชา ที่สำคัญบริเวณดังกล่าวยัง
เป็นแหล่งจ้างแรงงานกัมพูชาจำนวนมากอีกด้วย โดยในแต่ละวันจะมีชาวกัมพูชาเดินทางข้ามด่านเข้ามา
ทำงานที่ตลาดโรงเกลือประมาณ 3,000-4,000 คน ส่วนมากจะเข้ามาค้าขาย รับจ้าง และซื้อสินค้าจากฝั่งไทย
ไปขายที่ฝั่งกัมพูชา (สชช., 23-24 พฤษภาคม 2546: <http://www.nessdb.go.th>) เราจึงเห็นภาพพื้นที่อำเภออรัญ
ประเทศและปอยเปตเต็มไปด้วยเหล่านักท่องเที่ยวทั้งจากกรุงเทพฯ และพื้นที่ใกล้เคียง ที่มาเที่ยวและซื้อ
สินค้าในตลาดโรงเกลือเป็นจำนวนมาก จนทำให้มีกระแสเงินหมุนเวียนประมาณวันละ 10 ล้านบาท อีกทั้ง
ยังมีภาพของนักพนันที่เป็นคนไทยเข้าไปเล่นการพนันมากที่สุดที่บ่อนคาสิโนที่ปอยเปต จนมีเงิน
หมุนเวียนในแต่ละวันประมาณ 100 ล้านบาท (เพ็งอึ้ง, 2546) จะเห็นว่าพัฒนาการความเจริญในพื้นที่
ชายแดนไทยกัมพูชาดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่น่ายินดี มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก และมีกระแส
การใช้เงินสะพัดเป็นจำนวนมากมหาศาล ดังนั้นผลจากการปิดด่านชายแดนอรัญประเทศแม้จะเป็นการปิดด่าน
เพียงชั่วคราว แต่ก็มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองประเทศเป็นอย่างมาก

4) การขาดโอกาสทางการศึกษาของคนเขมร

รัฐบาลกัมพูชาภายหลังการเลือกตั้งตามข้อตกลงปารีสเมื่อปี พ.ศ. 2536 ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งมีปัญหามาก ความจริงแล้วการศึกษาไม่ได้รับความสนใจอย่างจริงจังในช่วงสมัยอาณานิคมแล้ว (ธีระ นุชเปียม, 2542: 33) ที่สำคัญมีเด็กจำนวนมากไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาเพราะความยากจน หรือไปเข้าโรงเรียนแต่ไม่นานก็หายไป (เด็กในวัยเรียนประมาณ 400,000 คน มีสภาพเช่นนั้น) อัตราการอ่านออกเขียนได้ก็ย่ำต่ำ คือ ประมาณ 67.8% ของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เพศชายมีสัดส่วนสูงกว่าเพศหญิง (81.8% ต่อ 58.1%) และคนชนบทมีอัตราการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ในอัตราสูง (Education in Cambodia, 1999: 15, 21, 23 อ้างใน เจียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก, 2543: 62) ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษาของกัมพูชาได้รับผลกระทบอย่างใหญ่หลวงจากการปฏิวัติและสงคราม นับตั้งแต่กัมพูชาได้รับเอกราช (ดูเพิ่มเติมจาก เพิ่งอ้าง, 2543: 60-63) ศาสตราจารย์ Sin Meng Srun ได้ประเมินความเสียหายในด้านต่างๆ ของกัมพูชาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 ไว้ที่น่าสนใจ (โปรดดูใน Robert J Muscat with assistance by Jonathan Stromseth, 1989: 16-17 อ้างใน ธีระ นุชเปียม, 2542: 133-134) คือ จำนวนผู้ที่เสียชีวิตตั้งแต่ พ.ศ. 2513 ประมาณ 1.4 ล้านคน ในจำนวนนี้รวมร้อยละ 60 ของครูประถม ร้อยละ 70 ของครูโรงเรียนมัธยม ร้อยละ 90 ของอาจารย์มหาวิทยาลัย ซึ่งรวมแล้วจากจำนวนทั้งหมดประมาณ 20,000 คน ของกลุ่มคนเหล่านี้ เสียชีวิตไปถึง 13,000 คน จากจำนวนนักเรียนนักศึกษา 827,000 คน เสียชีวิตไป 426,000 คน หรือประมาณครึ่งหนึ่ง จากจำนวนแพทย์ 500 คน เหลืออยู่เพียง 40 คน ในช่วงครึ่งหลัง พ.ศ. 2523 ในบรรดาพระสงฆ์จำนวน 70,000 รูป มีถึง 14,000 รูปที่มรณภาพ ผู้มีความรู้ด้านวิชาชีพที่อยู่ในแรงงานภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมคงสูงมากแต่ไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด ความสูญเสียด้านวัตถุก็มหาศาลเช่นเดียวกัน จากข้อมูลแหล่งเดียวกับข้างต้น ประมาณครึ่งหนึ่งของโรงเรียนประถมศึกษา 4,200 โรง โรงเรียนมัธยม 100 โรง โรงเรียนเทคนิคและสถาบันด้านวิชาชีพ 65 แห่ง ถูกทำลาย มหาวิทยาลัยได้รับความเสียหายอย่างหนัก โดยมีมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 1 แห่งถูกทำลายราบ นั่นหมายความว่าอนาคตของชาติในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วย

คนขอทานเขมรในประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบดังกล่าวเช่นกัน ขอทานเขมรที่สัมผัสกันได้ล้วนแต่มีการศึกษาน้อย บางส่วนไม่ได้รับการศึกษาเลย อีกทั้งขอทานเขมรส่วนใหญ่ยังเป็นเด็กเล็กๆ ที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 10 ปี (ดูจากตารางที่ 3.8) ซึ่งเป็นช่วงอายุที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาล และประถมศึกษาเท่านั้น เด็กที่ได้เรียนหนังสือก็จะเข้าเรียนเพียงไม่กี่ปีทำให้อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้

ระบบการศึกษาภาคบังคับของประเทศกัมพูชานั้น จะแบ่งออกเป็น ระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเรียน 5 ปี เรียกว่าเกรด 5 และเมื่อจบมัธยมศึกษาตอนต้น จะเรียกเป็นเกรด 8 และเมื่อจบมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ เรียนจบได้เกรด 11 เพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย (ตารางที่ 4.1) ทั้งนี้ในการศึกษาระดับประถมศึกษา 5 ปีนั้น จะมีการแบ่งเวลาเรียนออกเป็น 2 ผลัด คือ ผลัดเช้า และผลัดบ่าย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดแคลนงบประมาณ และขาดครูผู้สอน (ภูมิจิต เรื่องเดช, 2535: 145)

ตารางที่ 4.1 ระบบการศึกษาของประเทศกัมพูชา

ลำดับที่	ระดับการศึกษา	ระยะเวลาเรียน (ปี)	อายุระหว่าง (ปี)
1	อนุบาล	3	3-5
2	ประถมศึกษา	5	6-10
3	มัธยมศึกษาตอนต้น	3	11-13
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	14-16
4	อุดมศึกษา	5-8	17 ปี ขึ้นไป

ที่มา: ภูมิจิต เรื่องเดช. "ระบบการศึกษาของประเทศกัมพูชา". รวบรวมข้อมูลอัดสำเนาเพื่อทูลถวายรายงาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปี พ.ศ. 2535: 145

ปัญหาการขาดแคลนครูอาจารย์เป็นเรื่องใหญ่ ในปี พ.ศ. 2531 กัมพูชามีศูนย์ฝึกหัดครูทั่วประเทศ 21 แห่ง มีผลงานในการอบรมครูระดับต่างๆ ประมาณ 55,500 คน ปัญหาที่ยังแก้ไม่ตกก็คือ เงินเดือนครูยังต่ำมาก และครูต้องหารายได้พิเศษเพื่อยังชีพ (Data Bank on Asia Countries: Cambodia, 1991:109-110 อ้างใน เจียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุก, 2543: 61)

นอกจากนี้ ผลจากการที่แต่ละครอบครัวมีลูกมากทำให้ผู้ปกครองส่งเด็กเข้าโรงเรียนได้ไม่ทั่วถึง ดังนั้นด้วยข้อจำกัดของระบบการศึกษาในประเทศกัมพูชาที่ไม่เอื้อให้ผู้ปกครองและเด็กเล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาแต่อย่างใด อาทิเช่น โรงเรียนไม่พอ ขาดคุณภาพ มีสภาพทรุดโทรม ไม่มีครูสอน การสอนเข้มงวดล่าช้า และปัญหาความยากจน ได้ส่งผลให้การไปโรงเรียนไม่เป็นที่น่าสนใจ แม้ในจังหวัดที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เช่น พนมเปญ กำปงโสม พระตะบอง เสียมเรียบ กำปงจาม ผู้ปกครองและชุมชนได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษา และเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคเงินสนับสนุน เพื่อพัฒนาการศึกษาในจังหวัดของตนเองอย่างมาก หากแต่แนวทางการขยายการศึกษาออกไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้นั้น ไม่ได้คำนึงว่าจะเป็นสาขาใดจะสนองตอบความต้องการด้านการพัฒนาประเทศโดยตรงมาก

น้อยเพียงใด และสังคมจะมีงานรองรับผู้สำเร็จการศึกษาเหล่านี้หรือไม่ (ธีระ นุชเปี่ยม, 2542: 32-34) ในขณะเดียวกัน จังหวัดห่างไกลเกือบอีกครั้งหนึ่งของประเทศ ที่เป็นชุมชนเกษตรกรรม ต้องพึ่งพาแรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก การศึกษามีความสำคัญน้อยกว่าการประกอบอาชีพ และประชาชนในชนบทจำนวนมาก ยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เกิดความคิดว่าถ้าลูกเรียนจบประถมศึกษาแล้ว จะไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่ไหน เรียนไปเพื่อประกอบอาชีพอะไร หรือแม้แต่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้วในปัจจุบัน เงินเดือนที่ได้รับเพียง 500-800 บาท ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพในสภาวะเศรษฐกิจที่กำลังเป็นอยู่จริงของประเทศในขณะนี้ (ภูมิจิต เรืองเดช, 2535: 157-160)

แม้ว่าเด็กเขมรส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาไม่มาก แต่เด็กขอมเหล่านี้มีโอกาสได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ได้ศึกษาความเป็นอยู่และความเจริญของประเทศไทย ได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ โดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ของไทยที่แพร่ภาพรายการต่างๆ ทำให้เด็กซึมซับรับเอาความรู้เกี่ยวกับสังคมและความเป็นอยู่ของคนไทยผ่านทางสื่อเหล่านี้อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นข้ามแดนของชาวเขมรมายังประเทศไทย

5) พ่อแม่หย่าร้าง-ครอบครัวแตกแยก

เด็กต่างชาติที่เข้ามาทำงานตามลำพังหรือถูกชักชวนล่อลวงเข้ามาในประเทศไทย ส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่แตกแยก เป็นเด็กกำพร้าที่บิดามารดาเสียชีวิต หรือหย่าร้างแยกทาง ตัวอย่างเช่น พี่น้องเด็กชายชาวเขมรคู่หนึ่งเป็นเด็กเร่ร่อนขอมที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ในสถานกักกัน กองตรวจคนเข้าเมือง คนพี่อายุ 12 ปี และคนน้องอายุ 10 ปี ทั้งสองมีพ่อคนเดียวกันแต่คนละแม่ พ่อเสียชีวิตและเด็กไม่ได้อยู่กับแม่นานแล้ว ไม่รู้สึกผูกพัน ไม่คิดถึงไม่อยากจะกลับไปหาแม่ เด็กทั้งสองคนเข้ามาประเทศไทยเป็นเด็กเร่ร่อนขอมมาแล้วหลายครั้ง ครั้งแรกที่เข้ามามีนายหน้าไปชักชวนมาให้ทำงานเป็นเด็กขอม โดยมีหัวหน้าแก๊งควบคุม แต่เมื่อถูกตำรวจจับส่งกลับไปครั้งหลังๆ เด็กจะเดินทางกลับเข้ามาเอง ใช้ชีวิตจับกลุ่มอยู่กับเด็กเร่ร่อนขอมด้วยกันมีจำนวนประมาณ 10 คน มีทั้งเด็กผู้หญิงเด็กผู้ชายอายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป

ครอบครัวเด็กเหล่านั้นส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา มีอาชีพเสริมคือ ค้าขายหรือรับจ้าง แต่มีรายได้ที่ไม่แน่นอน ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เด็กส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าครอบครัวขาดสมาชิกมีรายได้ไม่เพียงพอ ค่าใช้จ่าย การทำงานของเด็กจึงเป็นช่องทางหารายได้ให้กับครอบครัววิธีการหนึ่ง ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าเด็กส่วนหนึ่งอ้างถึงผลกระทบจากสงครามภายในประเทศที่เกิดขึ้นเป็นเวลานาน ทำให้ครอบครัวขาดที่ดินทำกินไม่สามารถประกอบอาชีพหารายได้ในประเทศของตน

ขอทานเด็กเขมรจะมาจากครอบครัวขนาดใหญ่ ตามข้อเท็จจริงที่ว่ากัมพูชามีอัตราการเจริญพันธุ์อยู่ในระดับสูง แต่ละครอบครัวมีลูกมากและมีลูกถี่ หากแต่ผลการศึกษาพบว่าเด็กเขมรมีจำนวนพี่น้องประมาณ 3-4 คนโดยเฉลี่ยเท่านั้น ซึ่งถือว่าครอบครัวของเด็กเขมรน่าจะมีขนาดเล็กกว่าความเป็นจริง ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่ได้สัมภาษณ์เด็กขอทานเขมรที่โดยมากจะเป็นเด็กที่มีอายุน้อย นั่นเอง

4.2.2 ปัจจัยดึงดูดจากประเทศไทย

1) ค่าแรงแพงกว่า-รายได้ดี มีงานทำ

จากรายงานของ World Bank ในปี พ.ศ. 2543 พบว่า รายได้ประชากรไทยประมาณ 2,190 ดอลลาร์ต่อคนต่อปี ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา มีรายได้ประชากรต่อคนต่อปีประมาณ 310 ดอลลาร์ เท่านั้น ซึ่งความแตกต่างของค่าจ้างค่าตอบแทนแรงงานระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านนั่นเอง เป็นแรงดึงดูดสำคัญที่ทำให้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านมีความสนใจเข้ามาทำงานในประเทศไทย และเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นข้ามชาติขึ้น

โดยค่าจ้างค่าตอบแทนที่จะได้รับนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของงานที่ทำ พบว่าแรงงานต่างชาติที่ตัดสินใจเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดใหญ่อื่นๆ คาดหวังว่าจะได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าทำงานตามเขตชายแดน เช่น หากทำงานรับใช้ตามบ้านในต่างจังหวัดจะได้เงินเดือนละ 500 บาท ในขณะที่ทำงานในกรุงเทพฯ จะได้ถึง 1,000 บาทหรือมากกว่า อีกทั้งค่าจ้างที่แรงงานเด็กได้รับจะน้อยกว่าค่าแรงที่แรงงานผู้ใหญ่ได้รับมากกว่าครึ่ง แม้ว่าจำนวนชั่วโมงการทำงานอาจจะไม่แตกต่างกัน

ผู้ที่เข้ามาทำงานโดยผ่านนายหน้า จะถูกหักเงินเดือนที่นายจ้างต้องจ่ายกับนายหน้าล่วงหน้าไปก่อน สวัสดิการที่ได้รับมีจำกัด และไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการพิจารณาของนายจ้างที่อาจจัดที่พักให้อาหารหรือดูแลยามเจ็บป่วย แม้แรงงานต่างชาติจะถูกเอาเปรียบได้ค่าตอบแทนน้อยกว่า ต้องทำงานหนักกว่า และอาจจะไม่ได้รับสวัสดิการช่วยเหลือดูแลใดๆ ก็ตาม ค่าตอบแทนที่แรงงานต่างชาติได้รับก็ยังคงมีค่ามากพอที่จะเก็บออมส่งเงินกลับไปช่วยครอบครัว

รายได้ของแรงงานต่างชาติแตกต่างกันไปตามประเภทของงานและอายุของแรงงาน บางรายได้ค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างรายวัน บางรายได้เงินเดือนประจำ จากการสัมภาษณ์เด็กขอทานบางรายไม่มีรายได้เป็นของตัวเองเพราะพ่อแม่ของเด็กซึ่งทำงานด้วยกันจะเป็นคนรับค่าจ้างไปแทนเด็ก เด็กหญิงขอทานบางคนเมื่อไม่สามารถขอทานได้แล้ว ก็คิดจะเปลี่ยนไปสู่อาชีพอื่นที่ทำเงินให้กับเธอได้มากกว่า เช่นเดียวกับเด็กขอทานชายเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นไม่สามารถขอทานได้ ก็คิดจะเปลี่ยนงานไปเป็นแรงงานรับจ้าง เป็นต้น ยิ่งไป

กว่านี้รายได้จากการขอกทาน บางครั้งสูงถึง 1,000 บาทต่อวัน มากกว่าค่าจ้างขั้นต่ำหลายเท่า จึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดขอกทานต่างด้าวและดึงดูดแรงงานต่างชาติเข้ามาทำหน้าที่เป็นนายหน้าให้กับแก๊งเหล่านี้

รัตใจ อัจยุตโยธิน และคณะ (2541) พบว่า เด็กที่ได้รับเงินเดือนจะได้รับเดือนละประมาณ 1,000 – 2,500 บาท รายที่รับค่าแรงเป็นวันจะได้ระหว่าง 50 – 100 บาท และงานที่ทำรายได้ดีที่สุดคือเด็กเร่ร่อนขอกทาน ซึ่งอาจทำรายได้ถึงเดือนละ 6,000 บาท

เด็กต่างชาติที่ขายแรงงานมีความใฝ่ฝันไม่แตกต่างไปจากแรงงานผู้ใหญ่ มีความหวังต้องการเก็บเงินปลูกบ้านหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับที่บ้านให้มีความทันสมัย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) มีญาติพี่น้องอยู่ฝั่งไทย หรือทำงานอยู่ก่อน

แม้ว่าเด็กเขมรจำนวนหนึ่งจะเข้ามาทำงานในประเทศไทยตามลำพังหรือมาพร้อมกับเพื่อนๆ แต่ก็จะมีเด็กอีกส่วนหนึ่งที่เข้ามาพร้อมกับครอบครัวหรือคนรู้จักซึ่งเคยทำงานในเมืองไทยอยู่ก่อนแล้ว เด็กส่วนหนึ่งจะขอกทานอยู่ตามบริเวณชายแดนไม่เข้ามาในกรุงเทพหรือเมืองใหญ่ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากกลัวถูกหลอก กลัวถูกจับ เมื่อมีความคุ้นเคยกับความเป็นอยู่ของคนไทยดีแล้วเด็กบางส่วนจึงเดินทางเข้ามาทำงานไกลออกไปจากชายแดนที่เคยทำงานอยู่เดิม แต่อีกส่วนหนึ่งจะเข้ามาทำงานครั้งแรกโดยตรงไปที่กรุงเทพหรือเมืองใหญ่อื่นๆ เช่น กูเก็ด ซึ่งเด็กส่วนนี้มักจะเข้ามาโดยการชักชวนของนายหน้าหรือคนรู้จักที่มีความชำนาญรู้จักช่องทางการทำงานและหลบหนีได้เป็นอย่างดี โดยอาจเดินทางเข้ามาอยู่กับกลุ่มแรงงานผู้ใหญ่หรือเฉพาะกลุ่มเด็กๆ ด้วยกัน

3) ความทันสมัยที่นำไปสู่ความแตกต่าง

การที่ชาวเขมรอาศัยอยู่ในประเทศที่ยากจน มีความยากลำบาก แต่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของเมืองไทยได้โดยตลอดผ่านทางสื่อต่างๆ โดยเฉพาะจากรายการโทรทัศน์ ทำให้รับทราบความเคลื่อนไหวและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาของชาวกัมพูชาเป็นประเทศที่น่าอยู่ มีแต่ความเจริญ สะดวกสบาย และสวยงาม นำเข้ามาเที่ยว มาทำงานหาประสบการณ์ พวกเขาใฝ่ฝันอยากมาอยู่เมืองไทย โดยได้รับอิทธิพลจากการดูละครไทยที่สามารถรับคลื่นได้จากสถานีโทรทัศน์ของไทย และการนำเทปละครไทยเก่าๆ มาแพร่ภาพโดยสถานีโทรทัศน์กัมพูชา ซึ่งภาพจากละครไทยส่วนใหญ่สื่อถึงชีวิตของตัวละครที่มีชีวิตหรูหรา อยู่บ้านหลังใหญ่ ขับรถคันใหญ่ รับประทานอาหารแพงๆ และไม่ต้องทำงานมาก จนคนที่ดูละครไทยคิดไปว่าเมืองไทยนี้น่าอยู่และมีแต่คนร่ำรวย ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะพบในครอบครัวชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและตามสถานที่ท่องเที่ยว

โดยเฉพาะแหล่งให้ความบันเทิงในรูปแบบของคาราโอเกะ เป็นอีกสื่อที่ได้รับความนิยมตามร้านอาหารในประเทศเพื่อนบ้าน วิดีโอประกอบเพลงคาราโอเกะมักจะเป็นภาพของดารานักร้องจากเมืองไทยทั้งสิ้น

ความรู้สึกทันสมัยในเรื่องความเป็นอยู่ของเมืองไทยที่ปรากฏผ่านทางสื่อต่างๆ บวกกับคำบอกเล่าของผู้ที่เคยไปทำงานที่ประเทศไทยมาก่อนและได้เงินกลับไปมากมาย ยิ่งส่งเสริมทำให้การเข้ามาเมืองไทยเป็นสิ่งที่น่าทดลอง น่าเสี่ยงเข้ามาทำงาน นอกจากนี้จะมีโอกาสได้เห็นบ้านเมืองที่มีความเจริญแล้ว พวกเขายังมีงานทำสามารถหาเงินได้เอง มีสภาพชีวิตที่ต่างไปจากเดิมที่ไม่มีอนาคต ไม่มีงานทำ เด็กบางคนก็ไม่ได้ไปโรงเรียน จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดที่ทำให้ชาวเขมรอยากเข้ามาทำงานในประเทศไทย

เมื่อศึกษาวิถีชีวิตทางสังคมของขบวนการอพยพของชาวเขมรอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จะเห็นว่าขบวนการส่วนใหญ่เป็นเด็กที่กำลังเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ดูดซับรับเอาวัฒนธรรมของสังคมใหม่เข้ามาง่าย แท้จริงแล้วการรับเอาวัฒนธรรมไทยของชาวเขมรเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อเด็กใช้ชีวิตอยู่ในประเทศต้นทางแล้ว เพราะได้รู้จักประเทศไทยผ่านสื่อต่างๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเมืองเพื่อเตรียมไว้รับรองนักท่องเที่ยว จึงทำให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อกระแสวัฒนธรรมโลกใหม่ได้แพร่เข้าสู่สังคมเมือง เช่น ปอยเปต เสียมเรียบ เด็กวัยรุ่นชาวเขมรชุกชุมกระตือรือร้นต่อการฝึกพูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผ่านทางรายการโทรทัศน์จากประเทศไทย ซึ่งพวกเขาคิดว่าความรู้ทางภาษาจะเป็นบันไดขั้นสำคัญช่วยให้พวกเขามีโอกาสดีขึ้นในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้สูง เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ พนักงานโรงแรม และการทำกิจการบริการต่างๆ (เทียมจิตร์ พ่วงสมจิตร์, 2544: 146)

นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ขบวนการเด็กที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ไม่ได้สะท้อนให้เห็นความต้องการอยากมีรายได้ของเด็กเพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนให้เห็นความต้องการของเด็กวัยรุ่นทั่วไปที่อยากจะมีสัมพันธภาพกับการใช้ชีวิต มีโอกาสเดินตามศูนย์การค้า ชื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว มีโอกาสที่จะใช้ชีวิตให้ดีขึ้น การที่เด็กมีอิสระในการใช้ชีวิต ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับเพื่อนจึงไม่ถูกชี้แนะหรือครอบงำความคิดโดยครอบครัว ทำให้เด็กส่วนหนึ่งเริ่มมีปัญหาที่ไม่ต่างจากวัยรุ่นไทย คือ สูบบุหรี่ กินเหล้า เสพยาเสพติด หรือมีเพศสัมพันธ์หลังจากที่รู้จักกันไม่นาน การเริ่มต้นมีเพศสัมพันธ์ของแรงงานเด็กวัย 15-16 ปี ซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะเป็นวัยที่คนในประเทศเขมรจะเริ่มต้นชีวิตครอบครัวกัน คนเขมรนิยมแต่งงานกันในช่วงอายุ 16-18 ปี โดยจะมีทั้งที่ชอบพอกันเองและพ่อแม่เลือกให้ (เพ็งอึ้ง, 2544: 150) ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการทำแท้ง การคุมกำเนิด หรือใช้ถุงยางของผู้ย้ายถิ่นต่างชาตินักเขมร แม้จะมีรายงานว่ามีการแต่งงานต่างชาติที่ติดเชื้อ HIV แต่ก็ไม่ได้เจาะจงถึงกลุ่มผู้ข้ามชาติที่เข้ามาเป็นคนขบวนการ แต่จากการสัมภาษณ์หญิงชาวเขมรที่เคยเป็นแม่ค้าอยู่ที่ปอยเปตคนหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้ย้ายเข้ามาทำมาหากินใน

กรุงเทพมหานคร พบว่า เธอได้เข้ามาอยู่ที่นี้ได้หลายปีแล้ว จนมีลูกถึง 4 คน ทุกคนเกิดและเติบโตในเมืองไทย ขณะนี้ลูกคนโตกำลังตั้งท้องอยู่ และได้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมว่า มีการใช้ยาฉีดเพื่อคุมกำเนิด แต่บางคนก็คุมไม่ได้ ฉีดยาไปก็มีปัญหาตกเลือด ก็เลยต้องปล่อยให้ไป นั่นแสดงให้เห็นถึงอัตราการเกิดของชาวเขมรที่นี่ได้เป็นอย่างดีว่า ไม่ได้มีวางแผนครอบครัวเอาไว้อย่างเป็นระบบ

4) อิสรระของเด็กจากผู้ปกครอง

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เด็กขอทานหลายๆ คน ทำให้ทราบความพึงพอใจของเด็กที่มีอิสรระจากผู้ปกครอง สามารถหารายได้และใช้จ่ายได้เองไม่ต้องมีใครควบคุม ทำให้เด็กบางส่วนไม่อยากจะกลับบ้าน อยากมีโลกส่วนตัวของตนเอง

4.2.3 ปัจจัยผลักดันจากประเทศไทย

1) การผลักดันของรัฐบาล

แม้ว่า ประเทศไทยจะมีมาตรการผ่อนผันให้แรงงานต่างชาติจดทะเบียนเข้ามาทำงานได้อย่างถูกกฎหมายตั้งแต่กรกฎาคม พ.ศ. 2539 ความตกต่ำอย่างรุนแรงของเศรษฐกิจไทยในปี พ.ศ. 2540 ทำให้มีคนไทยที่ไม่มีงานทำเพิ่มจำนวนมากขึ้น รัฐบาลจึงมีนโยบายผลักดันแรงงานต่างชาติส่งกลับประเทศ เพื่อเพิ่มโอกาสให้แรงงานไทยมีงานทำ แม้ว่ามาตรการดังกล่าวอาจจะไม่ได้ผลจริงในทางปฏิบัติ แต่แรงงานต่างชาติทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในประเทศไทยที่มีจำนวนสูงถึงประมาณ 1 ล้านคนในขณะนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องหามาตรการที่เข้มงวดเพื่อลดจำนวนแรงงานที่เป็นคนต่างชาติดลงให้ได้ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าเลี้ยงดูแรงงานระหว่างรอการผลักดันกลับประเทศ หรือค่ารักษาพยาบาลที่รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในปีหนึ่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งการจดทะเบียนของแรงงานต่างชาตินี้ไม่ได้รวมอาชีพขอทานเข้าไปด้วยจึงทำให้อาชีพขอทานกลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องขจัดไป

2) การถูกเอาเปรียบค่าจ้าง

ภาพสะท้อนชีวิตของแรงงานต่างชาติที่ปรากฏตามสื่อและรายงานต่างๆ มักแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการถูกเอาเปรียบของแรงงาน การได้ค่าแรงต่ำกว่าปกติ การถูกกดขี่จากนายจ้างและสภาพชีวิตที่ขาดคุณภาพ ซึ่งเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ เป็นตัวผลักดันให้แรงงานเหล่านั้นต้องผันตัวเองมาเป็นคนขอทานชั่วคราว เนื่องจากไม่มีเงินพอจะเลี้ยงชีพตนเองและลูกได้ ดังเช่นกรณีของนางเพียน หญิงชาวเขมรจาก

จังหวัดพระตะบอง ที่เข้ามาเป็นพนักงานในโกดังเก็บข้าวสารในละแวกชุมชนจัดสรรอาจารย์สุนทร
นั่นเอง

นอกจากนี้ การเสนอข้อมูลตามสื่อต่างๆ ยังได้สะท้อนให้เห็นภาพอีกด้านหนึ่งที่เกิดกับ
แรงงานเด็กต่างชาติ พบว่ามีแรงงานเด็กต่างชาติส่วนหนึ่งได้รับการเกื้อกูลจากผู้ประกอบการและได้รับ
การช่วยเหลือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการผ่อนปรนของเจ้าหน้าที่ไม่จับกุมแรงงานเด็ก หรือจับกุม
ชั่วคราวแล้วปล่อยตัวไปไม่เข้มงวด การแข่งขันของผู้ประกอบการที่ต้องการแรงงานราคาถูก ทำให้
ผู้ประกอบการบางส่วนต้องสร้างความดึงดูดใจการทำงานให้แก่เด็กต่างชาติ โดยให้อิสระในการอยู่
อาศัยมีสวัสดิการที่พักและวันหยุดให้ แรงงานเด็กต่างชาติที่อาศัยอยู่ตามชายแดนได้รับการเกื้อกูล
ช่วยเหลือจากคนไทย ในเรื่องการให้ที่พักพิงเกื้อกูลผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จึงทำให้เด็กๆ ที่รับ
ข้อมูลผ่านสื่อเหล่านั้น ต้องการที่จะเข้ามาแสวงหารายได้ยังประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

หากแต่ในส่วนของแรงงานเด็กที่เป็นเด็กเร่ร่อนขอทาน มักพบข้อมูลด้านลบที่เกิดกับเด็กเหล่านี้
ไม่ว่าจะเป็นถูกทุบตี ถูกล้วงเงินทางเพศ ถูกจับกุม กินอยู่หลับนอนไม่เป็นที่เป็นทาง ดังเช่นกรณี ด.ช. หนึ่ง
(นามสมมติ) อายุ 12 ปี เป็นชาวเขมร ที่ตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ (กรุงเทพฯ, 24 ก.ค. 2546) ได้เล่า
ถึงความเป็นมาที่ต้องตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ว่า ตน และน้องชายอีก 2 คน รวมทั้งเพื่อนผู้หญิง
ในวัยเดียวกันอีก 3 คน ได้รับการชักชวนจากกลุ่มผู้ต้องหาให้มาทำงานขายดอกไม้ โดยจะจ่ายเงินเดือนให้
เดือนละ 1,000 บาท โดยครั้งแรกที่มาชักชวน ก็ได้มอบเงินให้พวกตนคนละ 1,000 บาท และยังอ้างอีกว่าจะ
ส่งเงินกลับบ้านให้ทุกเดือน แต่ไม่ได้บอกว่าจะส่งให้เดือนละเท่าไร

**“พวกผมก็หลงเชื่อและเดินทางจากสระแก้วเข้ามาในกรุงเทพฯ โดยตระเวนขายดอกไม้ตาม
สถานบันเทิงต่างๆ ในย่านดินแดง ถนนรัชดาภิเษก ซอยรางน้ำ และสวนอ้อย โดยต้องขายให้ได้วันละ 50
ดอก ราคาดอกละ 20 บาท โดยเฉพาะวันหยุดหัตสบดีถึงวันอาทิตย์ต้องขายให้หมด ถ้าขายไม่หมดจะถูก
ทุบตี ผมเคยถูกทุบที่ศีรษะและใช้น้ำร้อนราดที่ต้นขามาแล้ว”**

**“วันที่หนีมาได้ ผมโดนตำรวจจับและยึดดอกไม้ที่ร้านอาหารย่านพระราม 9 ผมจึงวิ่งมาบอก
ผู้ชายที่คิดว่าถูกตำรวจยึดดอกไม้ไปหมดแล้ว ชายคนดังกล่าวจึงพากลับบ้านไปพบกับผู้ชายชื่อ กุ้ง เขาก็
ชวนผมไปที่โรงพัก เพื่อถามตำรวจว่ายึดดอกไม้ของผมไปจริงหรือไม่ ถ้าไม่มีเขาขู่ว่าจะเล่นงานผม ผม
จึงถือโอกาสช่วงนั้นหนีออกมา โดยเรียกแท็กซี่ไปแถวๆ มินบุรี เพื่อหารถกลับสระแก้ว พอตีมาเจอ
พลเมืองดี จึงแจ้งให้ตำรวจมาช่วย”**

แต่ในอีกมุมกลับกันพบว่าเด็กเร่ร่อนบางส่วนรู้สึกพึงพอใจมีอิสระกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน ตัวอย่างเห็นได้จาก กลุ่มเด็กขอทานชาวเขมร 4-5 คนที่เครือข่ายแรงงานเด็กในเอเชียไปพบขณะที่เด็กถูกจับกุมอยู่ที่กองตรวจคนเข้าเมือง สวนพญาในกรุงเทพฯ รอส่งเด็กกลับประเทศ แต่ช่วงเวลาที่อาทิตย์ถล่มมากลับพบเด็กกลุ่มเดิมนี่กลับไปทำงานที่เดิมแถวปากเกร็ดแล้ว เด็กมีอายุน้อยระหว่าง 9-13 ปี ส่วนใหญ่อยู่กับพ่อแม่ที่ทำงานเช่นกัน เด็กหารายได้โดยการจัดรองเท้าและขายดอกกุหลาบให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติ การทำงานของเด็กีระหว่าง 21.00 น. ถึงรุ่งเช้าไม่ได้เป็นอุปสรรคอะไรเพราะเด็กปรับตัวกลายเป็นคนนอนกลางวัน – ทำงานกลางคืนได้เหมือนกับผู้ใหญ่ที่ทำงานกลางคืนทั้งหลาย การทำงานของเด็กไม่มีใครบังคับ ไม่มีหัวหน้าแกลงคอยควบคุม เด็กใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับนักท่องเที่ยวตามแหล่งบันเทิงต่างๆ มีรายได้เดือนละ 1,500 – 3,000 บาท (รัตใจ อัจจุตโยธิน และคณะ, 2541)

4.2.4 ปัจจัยดึงดูดจากประเทศกัมพูชา

- ความผูกพันกับครอบครัวและท้องถิ่น

ความผูกพันของขอทานเขมรกับครอบครัวที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศต้นทางเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเขาเหล่านี้อยากกลับบ้าน โดยเฉพาะเด็กขอทานมีความคาดหวังว่ารายได้จากการทำงานของตนจะมีส่วนช่วยทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้นแสดงให้เห็นความผูกพันของเด็กกับครอบครัว แต่ความผูกพันดังกล่าวไม่ได้เป็นปัจจัยดึงดูดให้เด็กมีความต้องการเดินทางกลับประเทศของตนเสมอไป เพราะเด็กส่วนหนึ่งที่สามารถดำรงชีวิตประสบความสำเร็จในเมืองไทยจะเดินทางกลับไปเพียงเพื่อไปเยี่ยมบ้าน ไปช้กชนเพื่อนหรือเรือญาติจากหมู่บ้านให้มาทำงานด้วยกันในประเทศไทย ให้มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ของคนต่างชาติที่ทำให้พวกตนรู้สึกปลอดภัยมีความคล้ายคลึงกับชีวิตภูมิลำเนา

4.3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการเข้ามา

ชาวไทยและเขมร เดินทางไปมาหาสู่กันได้เสมอ หากเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านชายแดนด้วยกันสามารถเดินทางเข้าออกโดยไม่ต้องทำวีซ่า เพราะเห็นหน้ากันอยู่ แต่ถ้าเป็นคนพื้นที่อื่นต้องทำบัตรผ่านแดน และต้องมีพาสปอร์ตที่ทำวีซ่าเรียบร้อยแล้ว เมื่อต้องการไปท่องเที่ยว หรือค้างแรม ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกปลอดภัยของตัวเอง ในขณะที่ชาวเขมรข้ามเข้ามาเจ้าหน้าที่ไทยจะเรียกเก็บบัตรผ่านแดนชั่วคราว บัตรเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็กๆ คนที่มีบัตรนี้ เข้า-ออกได้ภายใน 1 วัน

4.3.1 ความเอื้ออำนวยของชายแดนตามลักษณะภูมิศาสตร์

การข้ามชายแดนไทย-กัมพูชาทำได้ง่าย เนื่องจากการคมนาคมระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน กัมพูชานั้นทำได้สะดวกเสียค่าใช้จ่ายไม่แพงเปิดโอกาสให้เข้ามาทำงานได้ง่าย โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นผิดกฎหมาย ที่เป็นเด็กจะไม่ใช่ที่สังเกตกวาดขันของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองที่มักจะอนุโลมการข้ามแดนของเด็ก จึงทำให้พบแรงงานเด็กที่รับจ้างทำงานตามตลาดการค้าแนวชายแดนไทย-เขมร เขตจังหวัดสระแก้ว เป็นจำนวนมาก ที่พบเด็กเขมรจำนวนมากรับจ้างทำงานแบกของ ชูตเนื้อปลา เต็ดพริก เป็นกลุ่มเด็กที่ทำงานเข้าไป-เย็นกลับ

4.3.2 ความกลมกลืนของประชากรที่อาศัยตามชายแดน

ผู้ที่อาศัยตามแนวชายแดนมักจะ ไม่แบ่งแยกชัดเจนระหว่างความเป็นไทยหรือไม่ใช่คนไทย เพราะผู้คนเหล่านี้มักเดินทางไปมาหาสู่ข้ามชายแดนไปทำมาค้าขายกันอยู่เสมอเป็นเวลานานมาแล้ว มักมีพี่น้องเครือญาติอาศัยอยู่ใกล้ๆ กัน ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ บอกได้ยากว่าใครคือคนไทย ใครไม่ใช่คนไทย ดังเช่นที่อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีคนไทยเกาะกงจำนวนมากที่เข้ามาอาศัยทำมาหากินไปมาหาสู่กับคนไทยแบบเครือญาติ (เกาะกงเคยเป็นเขตปกครองของไทย ที่เคยถูกยึดครองรวมไปกัมพูชา คนไทยที่ตกค้างอาศัยอยู่ที่นั่นยังคงเรียกตนเองว่าคนไทย แม้การแบ่งเขตแดนประเทศจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ตาม)

4.2.3 การผ่อนผันไม่จับกุมเด็กต่างชาติ

จากปัญหาการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทย ทำให้รัฐบาลประกาศนโยบายเมื่อกรกฎาคม พ.ศ. 2539 ผ่อนผันให้แรงงานต่างชาติจากพม่า ลาว และเขมร สามารถจดทะเบียนและขออนุญาตทำงานในกิจการบางประเภทได้เป็นเวลาสองปีโดยมีการรับรองจากนายจ้าง แต่ทั้งนี้พบว่ามีแรงงานต่างชาติที่ไปจดทะเบียนนั้น ไม่พบว่ามีแรงงานที่เป็นเด็กต่างชาติมาจดทะเบียนขออนุญาตทำงานเลย ในทางปฏิบัติพบว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมักผ่อนผันไม่เข้มงวดกวาดขันกับแรงงานที่เป็นเด็กต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนที่พบว่า เมื่อถูกจับไปอยู่ที่สถานกักกันเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว แรงงานเด็กต่างชาติจะถูกปล่อยตัว บางครั้งจะถูกนำส่งที่ชายแดน แต่บางครั้งเด็กจะถูกปล่อยตัวหน้าสถานกักกัน จึงทำให้เด็กส่วนใหญ่เดินทางกลับมาได้เรื่อยๆ เนื่องจากเด็กส่วนหนึ่งยังมีครอบครัวที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย ไม่ได้ถูกจับกุมพร้อมกับเด็ก นอกจากนี้เด็กต่างชาติอายุน้อยๆ ยังดูแลตัวเองไม่ได้ เมื่อถูกจับจะเป็นภาระที่เจ้าหน้าที่ต้องให้การดูแล ทำให้แรงงานเด็กต่างชาติไม่ค่อยถูกจับกุมมากแบบแรงงานผู้ใหญ่

4.2.4 มีนายหน้ามาก-นายหน้าไม่ถูกดำเนินคดี

พบข้อมูลว่าบริเวณชายแดนไทย-เขมร จะมีนายหน้าที่รับติดต่อหาแรงงานต่างชาติส่งมาทำงานในประเทศไทยจำนวนมาก เด็กต่างชาติที่ถูกกองตรวจคนเข้าเมืองส่งกลับ ไม่ได้ถูกส่งไปถึงภูมิลำเนา ไม่มีหน่วยงานจากประเทศต้นทางมารับตัวเด็กกลับไป เด็กจึงถูกปล่อยตัวที่บริเวณชายแดนให้กลับไปที่บ้านเอง เด็กส่วนใหญ่จึงถูกนายหน้าชักชวนให้กลับมาทำงานใหม่ โดยหักค่านายหน้าจากค่าแรงของเด็กกับนายจ้าง การที่แรงงานต่างชาติถูกจับกุมอยู่เสมอ แต่นายหน้าไม่ค่อยถูกจับ ทำให้นายหน้าเหล่านี้เพิ่มความเข้มแข็งมากขึ้นสามารถขยายเครือข่ายและพัฒนาวิธีการส่งแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานตามความต้องการของผู้ประกอบการในประเทศไทยได้

4.3 จำนวนครั้งและระยะเวลาที่เข้ามาทำงาน

แรงงานที่ทำงานอยู่ตามบริเวณชายแดนส่วนใหญ่ไม่สามารถบอกจำนวนครั้ง หรือระยะเวลาของการเข้ามาทำงานได้เพราะพวกเขาเหล่านี้โดยเฉพาะเด็ก มักเติบโตอาศัยอยู่ไม่ไกลจากบริเวณชายแดน เริ่มต้นทำงานตั้งแต่อายุน้อย ส่วนพวกที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯมักจะเข้ามาทำงานมากกว่าหนึ่งครั้ง โดยครั้งแรกที่มาส่วนหนึ่งจะมากับนายหน้า แต่พอครั้งต่อไปจะมากันเองหรือเป็นผู้ชักชวนเพื่อนจากหมู่บ้านให้เข้ามาทำงานด้วยกัน คนขอทานที่ถูกส่งกลับไปแล้วมักจะกลับมาทำงานอีกเป็นครั้งที่สอง ครั้งที่สาม หรือบางรายเข้าออกประเทศไทยมาแล้วกว่าสิบครั้งขึ้นไปก็มี (ดูในตารางที่ 3.10 และ 3.11) แม้แต่ในรายเด็กที่เคยถูกทำร้ายร่างกายได้รับการช่วยเหลือส่งกลับไปก็ยังคงเดินทางกลับมาทำงานในเมืองไทยอีก แม้ว่าแรกๆ นั้นเด็กไม่คิดอยากที่จะกลับมาอีก โดยให้เหตุผลของการกลับมาเพราะความยากลำบาก ขาดรายได้ เด็กบางรายไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมเดิมได้

จากการวิเคราะห์ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางและปลายทางซึ่งก็คือ ประเทศไทยและกัมพูชา โดยนำเอาแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องคุณภาพชีวิตมาใช้ ทำให้ทราบถึงมูลเหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของชาวเขมร เพื่อเข้ามาขอทานในกรุงเทพมหานคร นั่นคือ ความต้องการในการอยู่รอด ต้องการความปลอดภัย นั่นเอง พวกเขาเหล่านั้นจึงตัดสินใจจากบ้านเกิดเมืองนอนของตนมาอยู่อาศัยในประเทศไทยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้นนั่นเอง โดยมี “เงิน” เป็นสิ่งจูงใจเบื้องต้น ที่เขาเห็นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้ดีขึ้น สามารถสนองความต้องการของเขาได้ และการลักลอบเข้ามาหางานทำในประเทศไทยจึงเป็นความคาดหวังเป็นทางเลือกที่จะให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุดแก่พวกเขา ระดับพัฒนาการทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างมาก

ประกอบกับการคมนาคมที่สามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างสะดวกขึ้น อันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (วอลเลน เบลโล, 2542 (a)) ประชาชนเหล่านี้จึงได้พยายามหลบหนีเข้ามาสู่ประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เพื่อจะได้เลื่อนชั้นทางสังคมที่สูงขึ้น และหรือยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดทางเศรษฐกิจ จึงเกิดเป็นแรงกระตุ้นหลักที่ทำให้มีแรงงานอพยพเข้ามาภายในประเทศไทย (วอลเลน เบลโล, 2542 (b)) เป็นจำนวนมาก สรุปได้ว่า “โอกาสในชีวิตที่ดีกว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดของการย้ายถิ่นของมนุษย์” นั่นเอง (กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ, 2540: 5-7)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved